

לוגו & סמל בישדאל

קרדיט הוצאה לאור

שמיר

מעריב

לוגו עיתון "מעריב" האחים שמיר, 1949

בנק ישראל, שטר 5 לירות, האחים שמיר, 1958

טנא

לוגו מחלבות "טנא", האחים שמיר, שנות ה-60

קוטג'

תנובה, לוגו גבינת קוטג', האחים שמיר, שנות ה-60

צאקס

כותרת לכרזת בחירות. הכתב הרהוט עוצב כדי לחזק תחושת קרבה ופנייה אישית, האחים שמיר

שדטל אהפ

Jude (יהודי" בגרמנית) שהופיע על גבי הטלאי הצהוב באות בעלת מאפיינים גותיים וארט נובו. אם הופכים את המילה ב-180 מעלות, האותיות נראות כעבריות בזכות קווי המתח האופקיים וסוג הסריף המיוחד. כפי הנראה שלא במקרה...

האחים גבריאל ומקסים שמיר, ילידי לטביה שעלו מגרמניה במחצית שנות ה-30, מייצגים את התגשמותם של האידאלים שהזכיר רודי דיין הלכה למעשה. מספר יורם שמיר (בנו של גבריאל שמיר): "עבור האחים שמיר יכולת הביטוי באמצעות היד הרושמת ובציור הייתה חייבת להיות במיטבה. מעצב טוב הוא רשם טוב. יכולת הביטוי האקספרסיבית של מעצב באמצעות כתב ידו הייתה הבסיס לכל עשייה גרפית וטיפוגרפית". בעבודתם בעיצוב כרזות, סמלים, אריזות ולוגו מיעטו האחים שמיר להשתמש בטיפוסי אות קיימים והעדיפו לסגנן את האות בעצמם על מנת ליצור התאמה מושלמת בין צורתה לבין המסר והתחושה שרצו להעביר. ייתכן כי העדיפו לעשות כן גם עקב המצאי הדל של אותיות הבלט באותה עת. עבודתם הושפעה מתפישת הבאוהאוס ומכרזות קומוניסטיות סוציאליסטיות. הם השכילו להבין כי לקהל היעד היכרות רבת שנים עם צורת האות העברית המסורתית המבוססת על חוקיות קליגרפית ועל כן הרבו

בנק ישראל

אותיות לסדרת שטרות, האחים שמיר, 1958

זה מעשה המטרה

אות ספרדית מדף תנ"ך פרפיניאן משנת 1299

להשתמש באותיות המשויות לעולם זה. עבודתם התבססה על בקיאותם בהתפתחות של האות העברית במהלך המאות הקודמות, כמו גם על הידע התרבותי הרב ויכולת הרישום הגבוהה שלהם. האחים שמיר הקפידו על ניסיונות התאמה בין האות העברית והלועזית בעבודות דו לשוניות. כעולים, הייתה העברית עבורם שפה כמעט זרה ונדרש מאמץ רב כדי להתאימה לאות הלטינית שהייתה בידיהם כחומר ביד היוצר. הם פגשו בתל אביב תרבות מרכז אירופית בזעיר אנפין, ובאווירת מיזוג התרבויות הכמעט בלתי אפשרית שרווחה, היו הסטודיו המסחרי הבולט ביותר, לצד סטודיו ליפמן רוטשילד. על מנת לתרגם את הידע והאסכולות הגרפיות שלמדו בברלין לשפה העברית, היו האחים שמיר מתעמקים בלמידת צורות האות מכתובות עתיקות, הגדות וכתבים עתיקים אחרים. במקביל הקפידו להיות מעורים כל העת בנעשה בחיי התרבות והאמנות באירופה. סטודיו שמיר זכה לתת צביון חזותי לפריטים ממלכתיים רבי חשיבות עם התפתחות היישוב והקמת המדינה. סמל המדינה, שטרות כסף, סמל דואר ישראל, בולי דואר, סמל תוצרת הארץ הם רק חלק מפועלם והטבעת חותמם בזהות הלאומית היהודית בארץ ישראל. התמורות הטכנולוגיות נתנו אותותיהן בעבודתם: בתחילת דרכם צוירו האותיות ביד, לאחר מכן השתמשו בשבלונות שיצרו ובמכשיר ריסוס, מעין Air Brush ראשוני. טכניקה אחרת הייתה שימוש בשבלונות אותיות שהכינו בעלות רשת בדומה לגלופת דפוס משי, אשר דרכה הוספג הצבע. לבסוף נהנו אף מהמצאת ה-Lettraset. אירופה שבין השנים 1933-1939 הלכה ונעשתה מקום קשה ליהודים. עליית המפלגה הנאצית לשלטון בגרמניה, חוקי נירנברג המגבילים וחוסר האפשרות להגר למדינות מערב אירופה או אמריקה הביאו לגלי עלייה המוניים לארץ ישראל. זוהי העלייה החמישית. בעוד שמדינות רבות במערב נאבקו במשברים כלכליים ובמיתון, הלך המצב הכלכלי בישראל והשתפר. זרם העולים הביא עמו ממון רב שהושקע בעיקר בעסקים ובנדל"ן ותרם לפריחה ודינמיות במשק הקטן והמתעורר. ארץ ישראל הייתה, ולו לשנים ספורות, מקום אטרקטיבי כלכלית שמשך עולים נוספים. גם העולים בעלייה זו,

שחלקם הגדול בא מגרמניה, המשיכו לקיים את המיקרו אקלים ששימר את ערכי התרבות הגרמניים ואת השפה הגרמנית כשפה המדוברת. תופעה זו הקשתה על הצורך ההולך וגובר בגיבוש שפה מקומית שתייחד את העם היהודי בישראל – הוא עם ישראל.

ככל שהורעו תנאי היהודים באירופה ורבו המתחים בין ערבים ליהודים בישראל, גבר הרצון לתת ביטוי לחזון הציוני ולייחודיות ישראל בתקומתה. מוטיב זה הניב ריאקציה חזותית שדחתה את הכמיהה הרומנטית למזרח כבימי זאב רבן, ובה בעת התעלמה משפות גרפיות שהתפתחו באותן שנים באירופה. תגובת נגד זו לא עלתה תמיד בקנה אחד עם זווית המבט שהביאו עמם עולי העלייה החמישית. בעוד הם מצוידים בידע היסטורי רחב של התפתחות האות הלטינית ואיכויותיה, מראשית ימי האות הלטינית ועד המאה ה-20, המציאות המקומית הייתה שונה בתכלית. האות העברית שאך זה ניעורה וכבר גויסה למטרות חלוציות רבות, סבלה מנתקים וקיפאון ארוכי שנים. הריק שנוצר הביא מספר מעצבים וטיפוגרפים לעשות מעשה.

פרנצ'סקה ברוך, מהחלוצות הראשונות, מסמלת בעשייתה באות העברית חוליה מגשרת חשובה נוספת. כבקיאה באות הלטינית הביאה באמתחתה עם עלייתה בשנת 1933 ידע וניסיון חשובים. ברוך למדה בהמבורג גרמניה עיצוב גרפי ועיצוב אותיות בבית הספר הממלכתי לאמנויות ואומנויות. עיצבה בראשית דרכה אחדים מסמלי הרפובליקה הגרמנית והייתה שותפה בפרויקטים ממלכתיים נוספים כגון עיצוב אותיות לצורכי תערוכות בינלאומיות בהן השתתפה גרמניה, מטבעות ועטיפות ספרים. המפגש הראשון שלה עם השפה העברית בעת עיצוב הגדה עבור יעקב שטיינהרדט היה גם המפגש הראשון עם חוקי הקליגרפיה ותולדות האות העברית. האות שפיתחה בהגדה זו זכתה להצלחה רבה, נחתכה כאות דפוס ונוצקה בבית היציקה "ברטולד". אות זו נקראת אות "סתם".

לוגו עיתון "הארץ" שעוצב בידי ברוך מאוחר יותר עבור זלמן שוקן, מבוסס על האות סתם עם שינויים קלים כדי להתאימה לכותר העיתון. היכרותם של ברוך ושוקן הניבה אף את אות שוקן ברוך. כישרונה הרב בעיצוב אות עברית הביא לשיתוף פעולה עם אדריכלים כאריק מנדלסון ונויפלד. ברוך עיצבה אותיות עבור מבני ציבור כבית החולים "הדסה" הישן בהר הצופים, "הדסה" בעין כרם, מכון ויצמן למדע ברחובות ועוד. בעבודתה מהווה ברוך מודל השראה לאופן שבו הסבה את יכולותיה הטיפוגרפיות מגרמנית לעברית ובכך פתחה פתח לבאים בעקבותיה.

1941 – תהליך השמדת יהודי אירופה בעיצומו / הימנעות משימוש באות הגותית הגרמנית על ידי הנאצים 1945 – הטלת פצצות האטום וסיום מלחמת העולם השנייה / הצהרת האו"ם התומכת בהקמת מדינה ליהודים בארץ ישראל 1948 – הכרזה על הקמת המדינה וסיום המנדט הבריטי / מלחמת העצמאות 1949 – כינוס הכנסת הראשון / ייסוד מרחק גרמניה ומערבה 1951 – עיצוב אות Univers על ידי Adrian Frutiger / עיצוב אות Helvetica על ידי Max Miedinger / עיצוב אות נרקיס על ידי צבי נרקיס

דוגמאות לניסיונות מרתקים למציאת צורות אות מגוונות כמענה לצרכים פונקציונליים מסחריים הן עטיפות הספרים שעיצבה **עלי גרוס**. גרוס, ילידת וינה עלתה לארץ בשנת 1939 ולמדה במחלקה לעיצוב גרפי בבצלאל החדש, שכללה גם לימודי הכתב העברי.

אבגריהוז

אות סתם בהזמנת יעקב שטיינהרדט, פרנצ'סקה ברוך

הארץ

לוגו עיתון "הארץ", פרנצ'סקה ברוך, שנות ה-40

ש

סמל הוצאת הספרים "שוקן", פרנצ'סקה ברוך, שנות ה-40

סמל המדינה, האחים שמיר והעצה לסמל המדינה, זאב רבן, 1948

ששה סדרי משנה

כותרת לעטיפת ספר, עלי גרוס, שנות ה-50